

retical Economics. – 1995. – Vol. 150.

11. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. – М.: Б.и., 1992. – 243 с.

12. Урсул А.Д. Проблемы информации в современной науке (Философские очерки). – М.: Наука, 1975. – 287 с.

13. Шаститко А.Е. Неинституциональная экономическая теория. – 2-изд., перераб. и доп. – М.: ТЕИС, 1999. – 465 с.

14. Уильямсон О. Поведенческие предпосылки современного экономического анализа // THESIS. – 1993. – Т.1. – Вып. 3. – С.41-49.

15. Bergson A. Reformulation of Certain Aspects of Welfare Economics // Quarterly Journal of Economics. – 1938. – P.310.

16. Найт Ф. Понятие риска и неопределенности // THESIS. – 1994. – Вып. 5. – С.12-28.

17. Хайек Ф.А. Происхождение и действие нашей морали: проблема науки // ЭКО. – 1991. – №12. – С.184-197.

18. Скрыльникова Н.А. Информационная экономика: концепция и социально-экономические трансформации: Дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Томский гос. ун-т. – Томск, 2003. – 399 с.

19. Иванов Д.В. Постиндустриализм и виртуализация экономики. – Режим доступа: <http://www.medport.ru/USSR/characters/virtual.htm>.

20. Гукасян Г.М. Экономическая теория: проблемы «новой экономики». – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 192 с.

21. Тарасенко В.В. Антропология Интернета: самоорганизация «человека кликающего» // Общественные науки и современность. – 2000. – №5. – С.36-42.

Статья поступила в редакцию 17.04.2008

**С.В. ЧИСТЯКОВА,**

*Інститут економіки та прогнозування НАН України*

### ПРОБЛЕМА АСИМЕТРІЇ ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Ефективність ринкових трансформаційних процесів залежить від дії множини інституційних чинників, серед яких найбільш впливовим (особливо на етапі формування інформаційного суспільства) стає можливість доступу до інформаційних джерел та можливість подальшого використання інформації. Зростання важливості використання інформаційного ресурсу зумовлює важливість рівноцінного доступу до джерел інформації всіх економічних суб'єктів. При відсутності однакових можливостей для різних учасників ринку виникає ефект асиметрії інформації, який виступає основою формування нерівноцінних конкурентних умов для різних суб'єктів інституційної взаємодії. Як результат, суб'єкт, який володіє більшим обсягом інформації, може зловживати нею з метою отримання власної вигоди всупереч інтересам інших учасників.

Як показав досвід становлення ринкового середовища у вітчизняній господарській практиці останніх десятиліть, асиметрія інформації стала домінуючим чинником формування інституційної структури, що зумовило негативні наслідки та деструктивні прояви загальних економічних процесів. Асиметричний розподіл інформаційного ресурсу спричинив поглиблення кризових явищ в економіці країни як на мак-

ро-, так і на мікрорівнях і визначив загальну нестабільність створеного на таких засадах ринкового середовища. Отже, узгодження взаємодії та інтересів всіх учасників економічних відносин шляхом формування відповідних інституціональних та організаційних передумов і засад рівномірного та всебічного отримання інформації є одним із основних завдань стабілізації інституційного середовища та оптимізації його подальшого розвитку.

Проблема асиметрії інформації є об'єктом постійного наукового інтересу таких західних вчених як Дж. Акерлоф, У. Вікрі, М. Дженсен, В. Меклінг, Л. Мізес, Дж. Міррліс, Д. Норт, М. Спенс, Дж. Стігліц, О. Тоффлер [14,3,16,6,7,8,19,10,12]. На пострадянському просторі проблема досліджується в працях А. Аузана, В. Вольчика, Г. Константінова, Ю. Павленка, А. Ткача, А. Шастітка, та ін. [1,2,4,5,9,11,13]. Проте до цього часу в українській науковій літературі не вироблено єдиного теоретико-методологічного підходу щодо змісту концепції інформаційної асиметрії та її впливу на економічну діяльність господарюючих суб'єктів України, що актуалізує важливість дослідження проблеми як в теоретичній,

© С.В. Чистякова, 2008

так і практичній площинах.

Мета статті: обґрунтувати важливість вирішення проблеми асиметрії інформації як важливого чинника інституційних трансформацій в процесі формування вітчизняного ринкового середовища.

Розвиток економічного знання впродовж досить тривалого часу ґрунтувався на використанні економічних моделей, побудованих на припущенні про повноту та точність інформації, тобто на тезі про те, що всі зацікавлені сторони мають ідентичну загальнодоступну інформацію з певного питання. Наявність невеликих інформаційних неточностей нехтувалася дослідниками, які сприймали повноту інформації за аксіому. Історична практика розвитку суспільства на постіндустріальному та інформаційному етапі спростувала теоретичні твердження щодо незначущості ролі інформаційного ресурсу. В цей період інформатика перетворюється на провідну ланку виробничого процесу, а сама інформація - на форму багатства, один із пріоритетних об'єктів власності.

На ґрунті використання інформаційного ресурсу формується інтелектуальна компонента національного багатства суспільства, що дає поштовх нагромадженню його інтелектуального потенціалу. На відміну від власності на уречевлені засоби виробництва інтелектуальна компонента національного багатства суспільства не може розвиватися на суто приватній основі. Інформація набуває специфічних рис товару, що поступово перетворюється на головний виробничий ресурс постіндустріального суспільства. З одного боку, як носій вартості інформація є об'єктом купівлі-продажу і в цьому відношенні мало чим відрізняється від звичайного товару – послуги, що є об'єктом приватної власності. Конкурентна боротьба за володіння інформацією посилюється на етапі розвитку постіндустріального суспільства. Більше того, відбувається процес її монополізації, перетворення на безпосередній об'єкт приватної власності, інституцію економічної влади. Відповідно формується новий соціальний прошарок людей – власників інформації.[9] Для захисту інтелектуально-інформативної власності приймаються відповідні законодавчі акти та встановлюються спеціальні правові норми. З іншого боку, інформація стимулює і зворотний процес – не зміцнення, а, навпаки, знецінення відносин приватної власності, що пов'язано зі специфікою споживчого використання інформації як товару, який, на відміну від звичайного товару, у процесі виробничого споживання не зникає. При продажу інформація не відчужу-

ється від свого власника – він позбавляється лише повної монополії на її використання, але може продати її вдруге. Те саме може зробити і покупець.

Розглядаючи проблеми асиметрії інформації в контексті інституційних трансформацій Д. Норт акцентує увагу на обставині, згідно з якою інституційні зміни як правило є інкрементними та залежать від попереднього шляху розвитку, пройденого суспільством (path dependent). Сфера інкрементних інституційних змін визначається існуючими інституційними формами і обумовлюється тими видами знань і навичок, які найчастіше виступали і продовжують виступати об'єктами інвестування.[8]

Зміни у формах та сутності власності багато в чому модифікують усю структуру суспільно-економічних відносин. Нова роль знань в економічному суспільстві змушує визнати, що парадигма соціального розвитку змінилась. Суспільство і економіка, засновані на знаннях – це вже не теоретична конструкція, а сучасна реальність. І в цій реальності сформувався великий розрив у розумінні багатства, яке ґрунтується не тільки на власності, капіталі та економічній вартості, а й на відносинах з приводу доступу і розподілу інформаційного ресурсу. Зокрема, О. Тоффлер зазначає, що для індустріального суспільства головним натурально-речовим елементом у структурі власності була власність на землю, споруди, заводи, машини, засоби промислового виробництва, а в умовах переходу до інформаційного суспільства основою власності стає неречова субстанція як принципово нова форма власності. "Інформаційне суспільство" – це цивілізація, яка базується на нематеріальній субстанції, умовно названою "інформацією".[12] Така цивілізація має властивість взаємодіяти як з духовним, так і з матеріальним світом людини. Остання властивість особливо важлива для розуміння суті нового суспільства, оскільки інформація формує матеріальне середовище життя людини та виступає у ролі нових технологій, комп'ютерних програм тощо.

Основи теорії ринків з асиметричною інформацією були вперше викладені в статті Дж. Акерлофа, який проаналізував значення цієї концепції для різних ринків – праці, страхування, кредитів. Для прикладу автор використав вторинний автомобільний ринок, де продавець володіє таким об'ємом інформації, що дає йому принципові переваги перед покупцем, який має загальну уяву про даний автомобіль, але не володіє повною інформацією про індивідуальні властивості даного товару.[14] Людина, яка купує страховий поліс, може бути краще

обізнана, яка для неї імовірність нещасного випадку (наприклад, виходячи з того, як вона водить машину), ніж страховий агент; працівник може більше знати про те, чи здатен він виконати ту або іншу роботу, ніж потенційний роботодавець; позичальник може знати про свої можливості виплатити позику більше, ніж позикодавець.

Проблеми асиметрії інформації при укладанні угод та ефекті несприятливого відбору розглядалася у працях С. Росса [18] та М. Дженсена і В. Меклінга [16] в контексті проблеми неповноти контрактів. На підставі інформаційної асиметрії вчені детально розглянули та сформулювали теорію агенських витрат, пов'язавши її з проблемою формування оптимальних контрактів, які забезпечують мінімізацію трансакційних витрат.[16]

Асиметрія інформації тісно пов'язана, на думку Дж. Стігліца, з асиметрією економічних (ринкових) можливостей, а погіршення інвестиційного клімату країни внаслідок економічних криз може бути прогнозовано саме на основі цієї концепції.[10]

Сучасний російського вчений В. Вольчик вважає, що на ринку, який є нейтральним, спонтанним механізмом координації і відбору, найважливішого значення набувають такі інформаційні сигнали, що були задані початковими умовами розподілу інформаційних потоків, а ці умови безпосередньо залежать від інституційних обмежень, а також від пізнавальних можливостей індивіда. «Результати функціонування ринку як механізму координації і відбору, – зазначає В. Вольчик, – будуть залежати від початкових умов розподілу інформації, а також критеріїв її інтерпретації економічними суб'єктами, які беруть участь у процесі її обміну».[4] Ринковий відбір призводить до таких результатів, які не піддаються точному прогнозу, але в напрямку, заданому початковими інформаційно-інституціональними обмеженнями. Інституційне середовище формується спонтанно, часто під дією незначних (з точки зору сучасників) або навіть випадкових факторів. Але прихильники концепції інформаційної асиметрії наголошують на тому, що на перший погляд незначні чинники впливу не можуть бути знехтувані або усереднені в довгостроковому періоді у процесі формування інституційного поля, оскільки вони можуть стати визначальними в кінцевому підсумку.[15] В історичному контексті такі чинники є тими самими інституційними обмеженнями, які внаслідок інертності або зловживань політичних, технологічних та інституціональних структур можуть суттєво

впливати на процес економічного розвитку країни в цілому. [17]

Економічним системам, що сформувалися на пострадянському просторі, вважає В. Вольчик, на даному етапі розвитку притаманні риси сучасного меркантилізму. Інституційна структура, що формується під впливом меркантилістських ціннісних орієнтирів, не дозволяє національним економічним системам використовувати переваги розширеного ринкового порядку.[4] Інституційне середовище у вітчизняній економіці формується під жорстким регламентуючим контролем держави, який в свою чергу перебуває під значним впливом олігархічних бізнес-груп. Домінантне положення останніх у інституційній матриці визначається різного роду привілеями, одним з яких є доступ до інформаційних джерел. Інформаційна асиметрія, що створюється в такий спосіб, використовується на користь обмеженої кількості економічних суб'єктів і виступає дестабілізуючим чинником формування інвестиційного клімату держави. В умовах асиметрії, зазначає В. Вольчик, розподіл стимулів та інформації про ринок мультиплікативно відтворює неефективні ситуації, тобто залучення ринкових механізмів при відповідних неефективних інституціональних обмеженнях приведе або до консервації неефективних обмінів при наявності примусу зі сторони груп суб'єктів, що мають спеціальні інтереси, або – при відсутності примусу – до згорання обміну і ринків загалом.

Для пояснення причин неефективності ринків та погіршенню інвестиційного клімату в державі сучасними російськими вченими О. Білокриловим, В. Вольчиком та А. Муратовим була висунута наступна гіпотеза: «Функціонування механізмів погіршення відбору інститутів в умовах трансформації економічних порядків призводить до асиметрії інформаційних потоків та виникненню вибіркового стимулів у груп, зацікавлених в закріпленні інститутів з регресивною віддачею. Ці процеси дозволяють групам з вибілковими стимулами отримувати інституційну квазіренту і проводити політику, направлену на консервацію існуючих неефективних інституційних структур».[2,с.85-86] Оскільки, асиметричний обмін призводить до непрогнозованого результату, то можливим наслідком такого положення є згорання обміну. Відтак, ситуація, що формується, негативно відбивається на розвитку інституційних відносин і є невідгідною всім учасникам цієї взаємодії, особливо державі. Тому саме держава має бути зацікавлена в зниженні інформаційної аси-

асиметрії. Така ситуація створює стимули для пошуку шляхів створення правил, а в майбутньому інститутів, які зможуть подолати проблему інформаційної асиметрії.

Однак асиметрія інформації – це тільки один з аспектів інформаційної недосконалості, існують і інші її прояви, які в сукупності здатні спричинити негативні наслідки та серйозні інституційні деструкції. Прикладом можуть виступати контрактні відносини, в яких зміна поведінки однієї із сторін контракту створює ситуацію, в якій інший учасник угоди не в змозі проконтролювати поведінку свого опонента. На сьогодні проблема здобула значне поширення, але якщо її вплив на одних ринках може бути досить незначним, то на інших нівелювати його неможливо.

На фоні процесу приватизації, що відбувся на пострадянському просторі в 90-ті роки ХХ століття, саме асиметричний розподіл інформаційного ресурсу став головним фактором формування привілейованих груп економічних агентів, які, внаслідок існування неформальних зв'язків з представниками держави, отримали доступ до важливої інформації. Відсутність чітко формалізованих правил проведення приватизаційного процесу, унормованого в законодавстві, дало змогу привласнити об'єкти державної майна за рахунок отримання специфічного інформаційного ресурсу. «У результаті досить хаотичного, законодавчо неврегульованого, а нерідко й протиправного первісного нагромадження капіталу (власності) утворилися потужні фінансово-промислові групи, тісно пов'язані з владними структурами, значною мірою залежні від того, наскільки є близькими до них». [11, с.267]. Головна мета приватизації - відокремлення власності від влади, політики від підприємництва, на думку А. Ткача, так і не була досягнута через інституційні обмеження, серед яких асиметрія інформації займає центральне місце.

В контексті даної проблеми необхідно розглядати і формування системи неформальних відносин, які зараз домінують у всіх зрізах інституційної взаємодії господарських суб'єктів на рівні країни. Проблема гегемонії фінансово-промислових груп в Україні та їх злиття з політичними утвореннями стає незаперечним. Фактично мова йде про симбіоз політикуму та бізнесу, де кожен учасник за умов володіння специфічною інформацією переслідує власні інтереси. Абстрагувавшись від політичних процесів, зауважимо, що в цих умовах виникає можливість для існування певних неформальних зв'язків та зобов'язань між еконо-

мічними суб'єктами, які впливають на умови фінансування реального сектора шляхом передачі певного інформаційного ресурсу. Цей феномен давно відомий, але в розвинутих країнах він набуває цивілізованих форм у вигляді нижчої процентної ставки та/або особливих умов кредитування за рахунок входження банків у систему власності підприємств та відповідного зниження трансакційних витрат. В Україні він набув гіпертрофованих форм.

На нашу думку становлення корпоративної форми підприємництва з притаманною їй функцією розмежування власності на капітал та управління ним дає підстави говорити про утворення принципово нової віхи в економічній історії суспільства, що характеризується економічною нерівністю суб'єктів господарювання, які мають доступ до інформації та можливість її використання для власних вигод. З появою на ринку праці нового економічного агента – найманого менеджера чи посередника – інформація перетворюється на найважливіше джерело влади, яке дає змогу вести якісно нову діяльність обізнаним економічним агентам, а проблема асиметричного розподілу інформаційного ресурсу проявляється в проблемі «принципал-агент».[5]

«У реальному світі невдачі у процесі приватизації були частково викликані проблемами корпоративного управління, – вважає Стігліц, – які прямо пов'язані з асиметрією інформації за взаємодії менеджерів та власників. Коли старі ідеології та капітал працюють разом, як це було в минулому, в деяких випадках це призводить до реалізації поставлених завдань, а в інших випадках – ні».[10, с.68-69] І завдання саме уряду в таких випадках полягає не тільки у виправленні дефектів ринкового регулювання, але й в усуненні асиметрії можливостей.

Зважаючи на це, створену в Україні систему корпоративного управління можна визначити як таку, в якій значну роль відіграють фінансово-промислові групи (що створює передумови для відносин неформального характеру). Наявність такої негативної тенденції призводить до погіршення інвестиційного клімату країни через функціонування корпоративного сектора в тіньовій економіці, непрозорість інформації, яка стосується основних економічних показників діяльності підприємств.

Для корпорацій, акції яких котируються на фондовій біржі, проблема інформаційної асиметрії набула принципового значення. Менеджери і члени ради директорів володіють значно більшим об'ємом інформаційного ресурсу компанії, що дає їм переваги при здійс-

ненні операцій на фондовому ринку. Хоча подібні дії в багатьох випадках вважаються незаконними, проблема знову зводиться до інформаційної асиметрії. Саме в корпоративній практиці багатьох країн світу можна навести різноманітні приклади діяльності менеджменту всупереч інтересам акціонерів.

З огляду на поставлену проблему до актуальних питань, які мають регулюватися державою в сфері узгодження взаємодії та інтересів всіх учасників економічних відносин, слід віднести:

- забезпечення прозорості операцій в межах ринкового середовища країни та його організованість;

- організація всебічного та рівноправного доступу до інформаційного ресурсу всіх економічних агентів, які функціонують на ринку;

- вичерпне визначення повноважень державних регулятивних органів, відповідальних за упорядкованість інформаційних потоків;

Крім того, потребують вирішення на державному рівні питання щодо врегулювання проблеми інформаційної асиметрії в корпоративному секторі економіки України:

- запровадження інституту спільної взаємодії державних та недержавних учасників корпоративних відносин (за принципом єдиного кабінету), який би забезпечив максимізацію прозорості операцій на фондовому ринку та посилив його організованість.

- запровадження пілотного обговорення проектів нормативних документів ДКЦПФР з її територіальними управліннями, що має на меті забезпечення урегульованості й практичної значимості нормативів ДКЦПФР;

- цільового використання грошових коштів, які надходять до Державного і місцевих бюджетів від накладених штрафних санкцій на порушників законодавства на ринку цінних паперів, зокрема на розвиток регіонального корпоративного сектора;

- врегулювання проблемних питань, викликаних невідповідністю Цивільного кодексу України іншим нормативно-законодавчим документам.

Визнання та виокремлення проблеми інформаційної асиметрії, яка впливає на економічну поведінку всіх учасників інституційного середовища України, дасть змогу, з одного боку, по новому оцінити особливості трансформаційних перетворень, що вже відбулися, а з іншого – стане дієвим фактором впливу на процес організації надання всебічної та прозорої інформації економічним агентам. Тому формування теоретико-методологічної бази дослі-

джень покликане не лише поповнити наукові пошуки розв'язання проблеми доступу до інформації, а й стати дієвим механізмом вирішення проблеми узгодження інтересів учасників ринкових відносин на шляху до покращення інвестиційного клімату країни. Оптимізація інформаційних потоків та створення рівноцінних можливостей доступу до джерел інформації сприятиме активізації процесів акумуляції корпоративного капіталу, ефективному його використанню з одночасним забезпеченням інтересів всіх учасників корпоративних відносин, що в кінцевому підсумку дозволить підвищити ефективність інституційної взаємодії.

### Література

1. Аузан А.А. Административные барьеры в экономике: институциональный анализ. Монография. – М., 2004 (общая редакция).
2. Белокрылова О.С., Вольчик В.В., Мурадов А.А. Институциональные особенности распределения доходов в переходной экономике. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та. 2000., 306
3. Викри У. Экономика общественной сферы. – М. – 1994. – 580 с.
4. Вольчик В. В. Эффективность рыночного процесса и эволюция институтов. – Ростов-на-Дону, 2003 <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/210452.html>
5. Константинов Г. Н.. «Проблемное поле корпоративного управления» Экспертная аналитика, 2003 <http://www.nccg.ru/site.xp/050057049049124057052052124.html>
6. Мизес Л. Человеческая деятельность. – М., 2000. – 385 с.
7. Миррлис Дж. Теория морального риска и ненаблюдаемое поведение. – М., 1975. – 640 с.
8. Норт Д. Институции, институційні зміни та функціонування економіки / Пер. з англ.. І. Дзюби. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
9. Павленко Ю.В. История мировой цивилизации. Философский анализ. – 2-е изд. – К.: Феникс, 2004. – 760 с.
10. Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора. – М., 1997, 410 с.
11. Ткач А.А. Институційні основи ринкової інфраструктури: Монографія / НАН України. Об'єднаний інститут економіки. – К., 2005. – 295 с.
12. Тоффлер О. Проблемы власти на пороге XXI столетия // Свободная мысль. – 1992. – №2. – С. 118.
13. Шаститко А.Е. Неполные контракты: проблемы определения и моделирования. // Вопросы экономики. – 2001. – № 6. –

<http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/47951.html>

14. Akerlof GA. The market for "lemons" : Quality uncertainty and the market mechanism // Quart. J. Econ. 1970. Vol. 84. P. 488-500. – Рус. пер.: Акерлоф Дж. Рынок "лимонов": неопределенность качества и рыночный механизм // THESIS. 1994. Вып. 6. С. 91-104.

15. Arthur, W. Brian. Competing Technologies, Increasing Returns, and Lock-In by Historical Events // The Economic Journal, Vol. 99, No. 394. (Mar., 1989), pp. 116-131.

16. Jensen M., Meckling W. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and

Ownership Structure. – JFE, vol. ., 1976, P. 305

17. Mokyr, Joel Technological Inertia in Economic History // The Journal of Economic History, Vol. 52, No. 2. (Jun., 1992), pp. 325-338.

18. Ross S. The Economic Theory of Agency: The Principal Problem. – AER, vol 63 , 1973 . – P. 134-139.

19. Spence A. Market Signalling: Information Transfer in Hiring and Related Processes. — Harvard University Press, Cambridge. – 1973.

Статья поступила в редакцию 23.06.2008

**Л.Н. ФИСЬКОВА, к.э.н., доцент,**

*Новосибирский Государственный университет экономики и управления*

### КАПИТАЛ КАК БАЗОВЫЙ ИНСТИТУТ ОБЩЕСТВА

Особая функция экономического капитала как фактора, способствующего увеличению производительной силы труда и экономии рабочего времени и её усиление по мере развития производства, привели исторически к распространению влияния капитала на общество в целом. Это находит выражение в существовании различных форм капитала, проявляющих себя в самых разнообразных сферах жизнедеятельности. Кроме экономического капитала к числу его форм, «работающих» непосредственно в системе воспроизводства, относятся человеческий, административный, социальный, – и в большей степени за её пределами – культурный, политический и символический.

Вероятно, первым, кто обосновал существование разнообразных современных форм капитала, является Пьер Бурдьё, считающий, «что экономический капитал образует основу всех других типов капитала, что эти трансформированные, видоизменённые (и никогда полностью к нему не сводимые) типы экономического капитала оказывают собственное специфическое воздействие лишь в той степени, в какой они могут скрыть (в том числе и от своих обладателей) факт наличия в своей основе и, в конечном счёте, у истоков своего воздействия экономического капитала»[1].

Основательный анализ форм капитала во всём их разнообразии делается В. Радаевым, который рассматривает эти формы с точки зрения их инкорпорированного состояния (диспозиций, способностей), объективированного и институционализированного состояний, как разновидности стратификационных систем, а также по способам передачи и способам изме-

рения[2]. Исследователи форм капитала обращают внимание на их способность к взаимной конвертации и стремление к доминированию каждой из форм. В то же время полагается, что все формы капиталов, в сущности, равнозначны, хотя и подчёркивается центральная роль экономического капитала. Господствующее положение экономического капитала связывается с тем, что он обладает наибольшей ликвидностью и способен к эффективному перетеканию в другие формы.

С нашей точки зрения, анализируя разнообразные способы проявления современных форм капитала, необходимо понимать, что все они, так или иначе, производны от экономического капитала, объективированным проявлением которого служат средства производства, товары и деньги. Следует говорить не о формах капиталов, а о формах экономического капитала как исторического предшественника этих форм, как института и общественного отношения, складывающегося в процессе хозяйствования. Такой подход к анализу роли капитала в обществе является, с нашей точки зрения, важной предпосылкой объяснения сущности капитала как родового понятия и базового института, «образующего глубинные основы социальных взаимодействий по поводу совместного проживания людей в рамках единого социума...» [3].

Изучение роли капитала в современном обществе также должно быть связано с раскрытием феномена власти, её форм проявления и способов воздействия на разнообразные инсти-

© Л.Н. Фиськова, 2008